

Beata Jagieła*, Marek Gosztyła**

Restauracja ołtarza wielkiego w kościele oo. Bernardynów w Rzeszowie

Restoration of the grand altar in the Observant Church in Rzeszów

Słowa kluczowe: zabytek architektury, kościół, klasztor, architekt, konserwacja zabytków, autonomia galicyjska

Key words: architecture monument, church, monastery, restoration of monuments, Galician autonomy

Niezwykle interesującą grupą projektów związanych z koncepcją restauracji kościoła oo. Bernardynów w Rzeszowie są dokumentacje dotyczące ołtarza wielkiego. Są one niewątpliwym dowodem na to, że temu szczególnemu zabytkowi poświęcił Hendel wiele uwagi – pozostaje jednak wciąż kwestią wymagającą gruntownego przeanalizowania (m.in. na bazie dokumentacji archiwalnej Archiwum Prowincji oo. Bernardynów w Krakowie), które z tych projektów i w jakim zakresie zostały zrealizowane.

Z lektury licznych dokumentów oraz opracowań poświęconych ołtarzowi wielkiemu w bazylice oo. Bernardynów w Rzeszowie, z których bodaj najświeższe stanowi *Dokumentacja konserwatorska* prac przeprowadzonych przy obiekcie, pochodząca z 1996 roku, odnajdujemy wiele istotnych szczegółów związanych z tym niezwykle ciekawym zabytkiem, a także wiele pytań dotyczących jego przekształceń. Jej autor, Stanisław Juszcak pisze: „Początkowo ołtarz wielki zamykał prezbiterium od strony zachodniej. W roku 1862 przestawiony został na ścianę wschodnią prezbiterium [6, s. 143]. Równocześnie poddano go restauracji. Dalsze restauracje ołtarzy w mniejszym bądź większym stopniu dokonywano z okazji trzech koronacji cudownej Matki Boskiej Rzeszowskiej: 1763 (?), 1866, 1868. Także w 1874 roku za gwardiana Rudolfa Wągi ze składek wiernych; w 1884

A really interesting group of projects connected with the concept of restoring the church of Friars Minor in Rzeszów they are the documents regarding the grand altar. They are undoubtedly a proof that Hendel paid much attention to this monument – however, it still remains as the issue to be deeply analysed (i.a. in the archive documentation base of the Archive of the Province of the Observant in Cracow), which projects and in which scope, they were implemented.

Numerous documents and studies describing the altar of the Basilica of the Observant in Rzeszów, the most recent constitutes the *Restoration documentation* of the works performed on the object, coming from 1996, where we can find many significant details connected with this incredible monument as well as many questions regarding its transformations. Its author, Stanisław Juszcak writes: “At the beginning, the grand altar closed the chancel from the western side. In the year 1862, it was located to the eastern wall of the chancel [6, p. 143]. At the same time, it underwent restoration. Further restorations of altars, to greater or smaller extent, were performed due to three coronations of Our Lady from Rzeszów: 1763 (?), 1866, 1868. Also, in 1874, by the guardian Rudolf Waga from believers’ contributions; in 1884 for the 400th anniversary of blessed John from Dukla in 1913 and for the 400th anniversary of the revela-

* dr Beata Jagieła, starszy wykładowca w Państwowej Wyższej Szkole Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu, beata.jagiela@op.pl.

** dr hab. inż., prof. PRz Marek Gosztyła, kierownik Katedry Konserwacji Zabytków na Politechnice Rzeszowskiej, gosztyla@prz.edu.pl

* Beata Jagieła, Ph.D. senior lecturer at State Higher School of Technology and Economics in Jaroslaw, beata.jagiela@op.pl.

** Ph.D. Eng., prof. Marek Gosztyła, Chair of the Monument Conservation Department at Rzeszow University of Technology, gosztyla@prz.edu.pl

Ryc. 1. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół przy klasztorze oo. Bernardynów – fragment części ołtarza głównego – projekt przebudowy, 1900 rok, 90 x 82 cm, kredka, nr inw. MNK III-PL-823

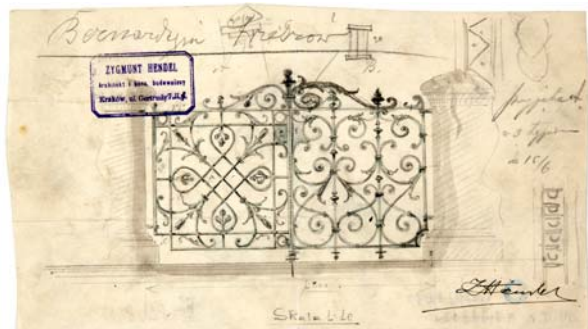
Fig. 1. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observants – the fragment of the grand altar – the project of rebuilding, 1900, 90 x 82 cm, colored pencil, ref. no. MNK III-PL-823

na 400-lecie błogosławionego Jana z Dukli i w 1913 r. na 400-lecie objawień Matki Boskiej. Z odnotowanej w kronice konwentu restauracji ołtarza głównego w latach 1896-98 wynika, że wówczas został on pozłożony złotem sprowadzonym z fabryki Majera we Wiedniu, a wykonawcą był Antoni Rarogiewicz z Przeworska” [14, s. 9]. Pomimo dokładnej analizy i oglądu stopnia zachowania ołtarza, a także analizy materiałów źródłowych, jak stwierdza autor cytowanej dokumentacji: „(...) nie wiadomo jakie prace restauracyjne prowadzono przy ołtarzu w latach 1901-1906 pod kierunkiem inż. arch. Zygmunta Hendla z Krakowa” [14, s. 10]. Wspomniana

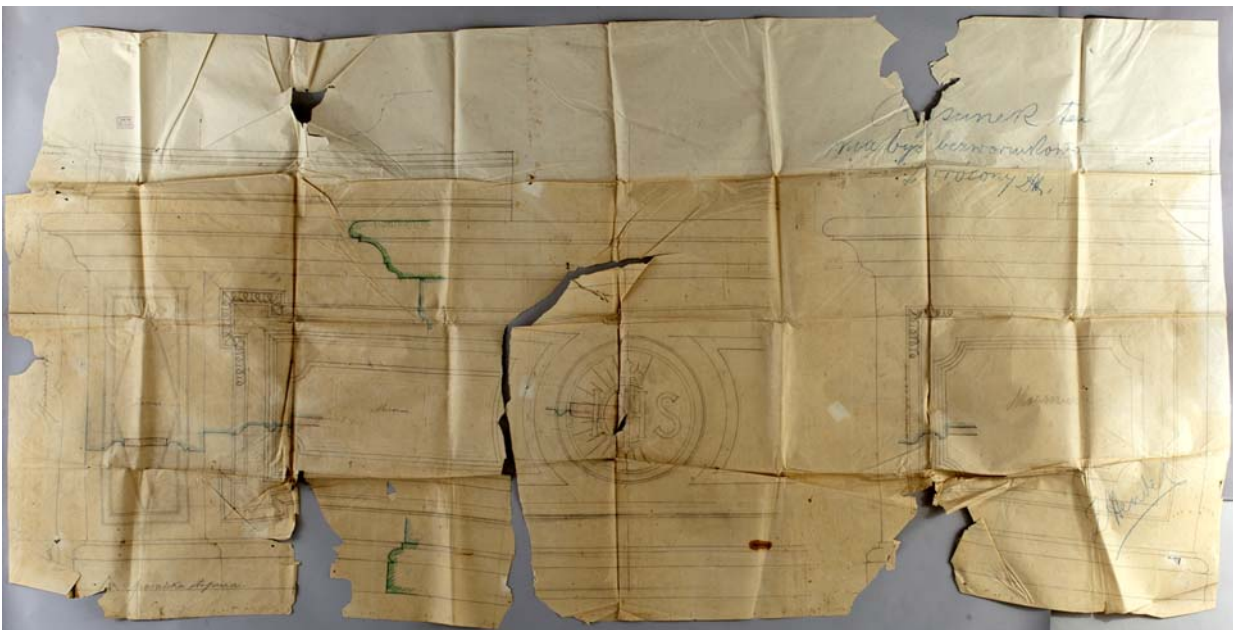
Ryc. 3. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół klasztoru oo. Bernardynów – 2 rysunki: widok główny; widok boczny, 1900 rok, 36,5 x 59 cm, tusz, płótno, nr inw. MNK III-PL-848

Fig. 3. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – 2 fig.: main view; side View, 1900, 36.5 x 59 cm, ink, cloth, ref. no. MNK III-PL-848

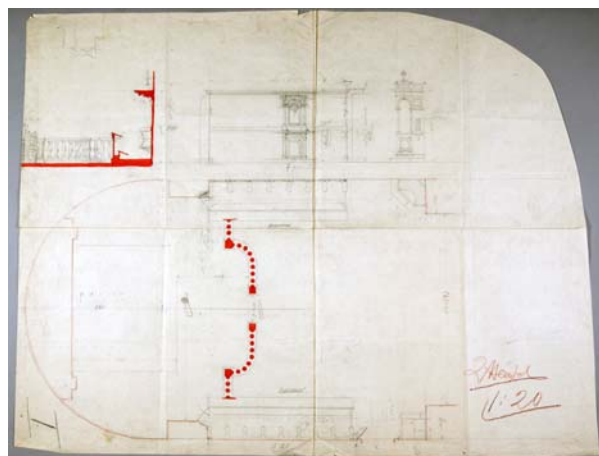
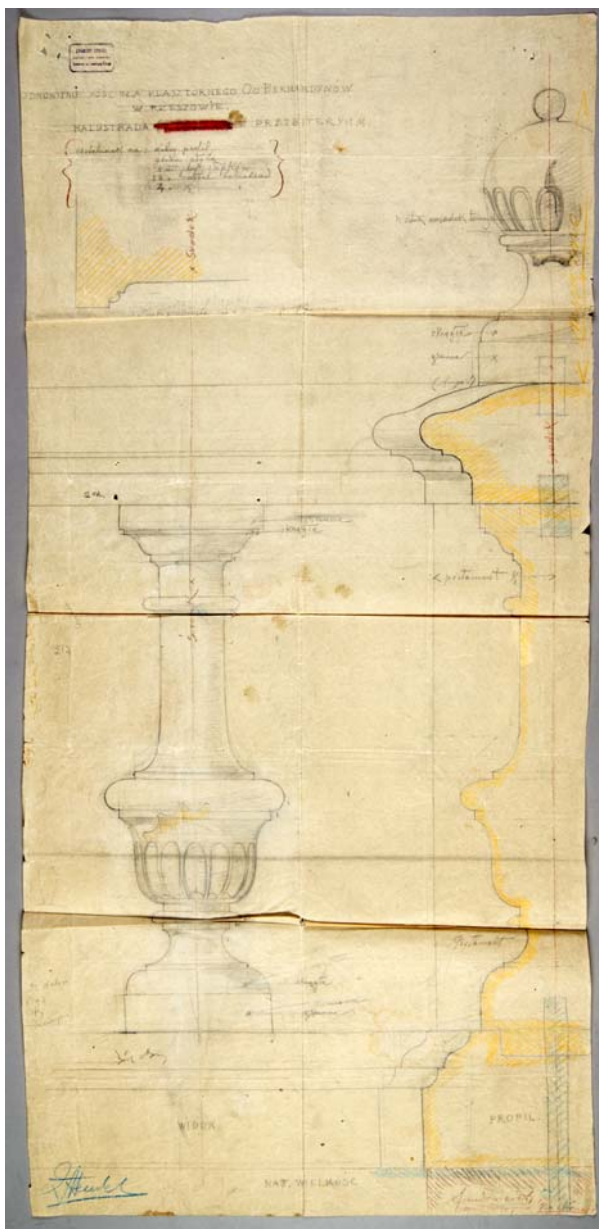
Ryc. 4. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół przy klasztorze oo. Bernardynów – projekt ażurowej bramki wykonanej z metalu, do balustrady oddzielającej prezbiterium od nawy, 1900 rok, 14,5 x 26 cm, akwarela, ołówek, papier, nr inw. MNK III-PL-821

Fig. 4. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – the project of the openwork gate made of metal, towards the balustrade separating the chancel from the nave, 1900, 14.5 x 26 cm, watercolor, pencil, paper, reference no. MNK III-PL-821

Ryc. 2. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół przy klasztorze oo. Bernardynów – projekt przebudowy – rysunek roboczy – ołtarz główny – widok i przekroje fragmentów, 1900 rok, wymiary 2: ok. 30 x 152 cm, papier, nr inw. MNK III-PL-840

Fig. 2. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – the project of rebuilding – figure – grand altar – view of the cross-sections of fragments, 1900, dimensions 2: ca. 30 x 152 cm, paper ref. no. MNK III-PL-840

Ryc. 6. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół przy klasztorze oo. Bernardynów – 4 rysunki: plan kościoła; widok frontalny połowy balustrady wraz z bramką; widok frontalny części stall; widok boczny konfesjonału, 1900 rok, 77,5 x 100 cm, kredka, ołówek, papier, nr inw. MNK III-PL-830

Fig. 6. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – 4 fig.: plan of the Church building; frontal view of the half of the balustrade along with the gate; frontal view of the stalls; lateral view of the confessional, 1900, 77.5 x 100 cm, colour pencil, pencil, paper, ref. no. MNK III-PL-830

◀ Ryc. 5. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół przy klasztorze oo. Bernardynów – balustrada w prezbiterium – 3 rysunki: profil dolnej części słupa; górna płyta balustrady; profil, 1900 rok, 124 x 56 cm, kredka, ołówek, papier, nr inw. MNK III-PL-829

Fig. 5. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – balustrade in the chancel – 3 fig.: profile of the lower part of the post; upper plate of the balustrade; profile, 1900, 124 x 56 cm, colour pencil, pencil, paper, reference no. MNK III-PL-829

analiza technologiczna obiektu, a także zachowane szczęśliwie projekty, do których udało się autorom niniejszego opracowania dotrzeć, dają przybliżony, choć wciąż jeszcze mało precyzyjny pogląd na zakres tych prac.

Dokumentacja konserwatorska prac prowadzonych przy ołtarzu wielkim uściśla jednak, że i później – bo w latach 20. i 30. XX wieku prowadzono prace przy ołtarzu, o czym świadczą liczne ślady naprawcze oraz przemalówki [14, s. 10].

Wróćmy jednak do zapisów S. Juszcza na temat badań technicznych zabytku oraz jego stanu zachowania, które mogą stanowić drogowskaz, ułatwiający zrozumienie i weryfikację tego, które z odnalezionych projektów Z. Hendla, dotyczących przekształceń ołtarza wielkiego, mogły zostać zrealizowane.

Badania, o których mowa, zostały poprzedzone szeroko zakrojonymi pracami konserwatorskimi przy ołtarzu¹. W ich efekcie udało się ustalić, że ołtarz został poddany gruntownej restauracji około 1900 roku. Spora-

tion of Our Lady. In the noted convent chronicle of the grand altar restoration in the years 1896-98 results that it was gilded with the gold from the Mayer's Factory in Vienna and its performer was Antoni Rarogiewicz from Przeworsk" [14, p. 9]. Despite the detailed analysis and the review of the level of preserving the altar as well as the analysis of source materials, as confirmed by the author in the cited documentation: "(...) it is not known which restoration works were performed on the altar in the years 1901-1906 under supervision of ing. arch. Zygmunt Hendel from Cracow" [14, p. 10]. The aforementioned analysis of the building as well as remained projects, which the authors reached, provide an approximate, however, still not very precise view on the scope of these works.

The restoration documentation of the works performed on the grand altar shows, however, that not later than in 1920s and 1930s restoration works were performed, what is proven by numerous repair remains and repainting [14, s.10].

However, let's come back to the writings of S. Juszcza on the technical works of the monument and its state of maintenance, which may constitute the lodestar, allowing to understand and verify those which are discovered from Hendel's projects, regarding the transformations of the grand altar, which may have been implemented.

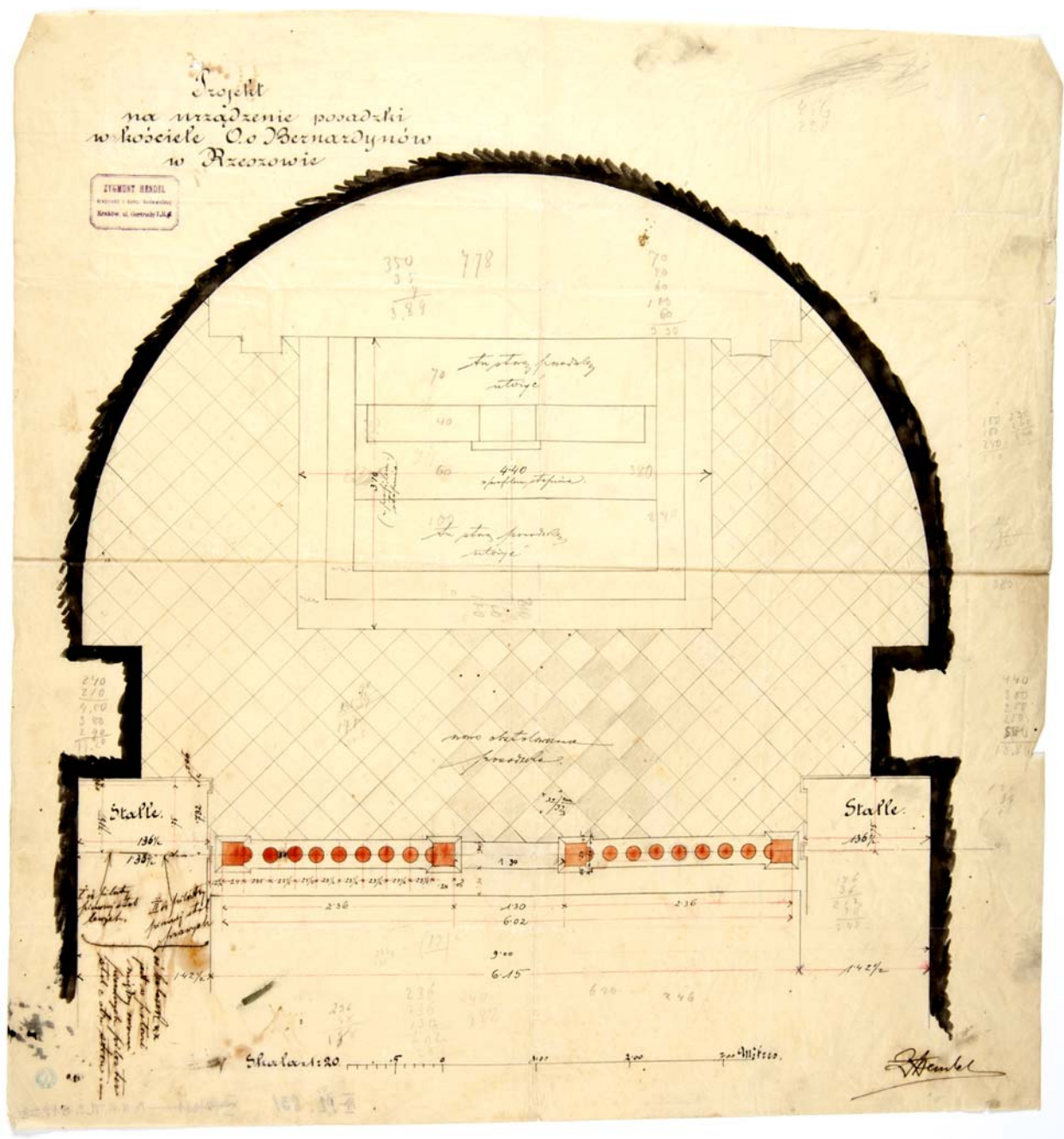
The aforementioned studies, preceded by broadly introduced restoration works on the altar¹. As a result,

dyczne przemałówki i uzupełnienia wcześniejsze, które wykonywano niejednokrotnie w oparciu o substytuty (np. złączenia uzupełniano brązą proszkową, a także podmalowywano olejną farbą polichromie płaskorzeźb, wyrównywano alabastry kitami itp.) [14, s. 13] były jednak ingerencjami na niewielką skalę, zabiegami doraźnymi, których długofalowy skutek nie służył najlepiej obiektowi i nie licował z rzetelnością konserwatorską.

Przeniesienie ołtarza wiązało się ze zbudowaniem nowej konstrukcji, a także rozbudową ołtarza celem zaadaptowania go do większej przestrzeni. Zdaniem współczesnych konserwatorów zadanie to zostało przeprowadzone dość niedbale. „Przykładem niech będzie

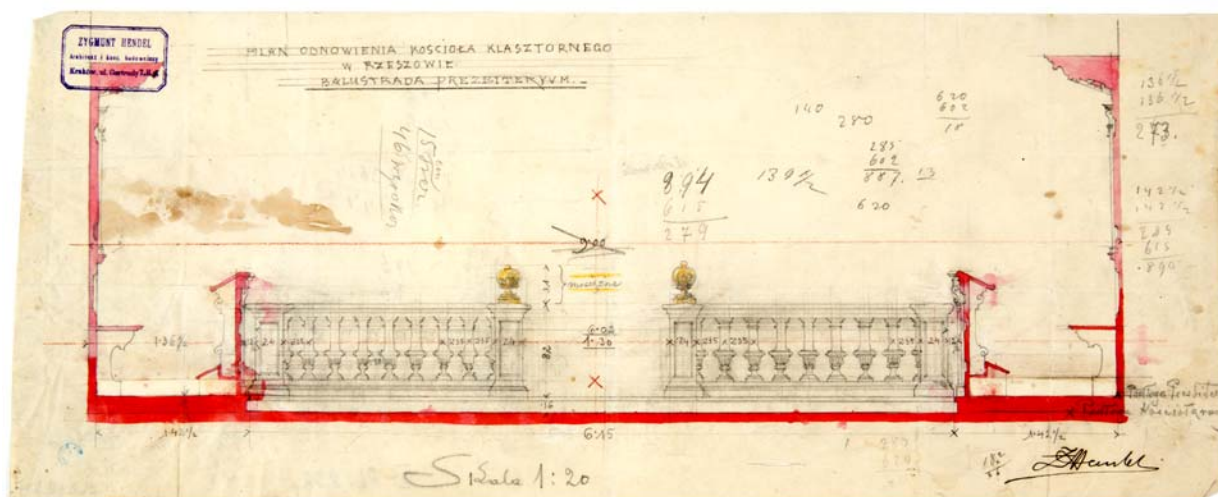
it was possible to state that the altar underwent total restoration around the year 1900. Sporadic painting and previous completions which were performed on the basis of substitutes (e.g. gilding was completed by powdered bronze as well as painting polychromes of reliefs with oil paints, alabasters were smoothed by fillers etc.) [14, p.13], however, they were interventions to some extent, by temporary procedures, whose long-lasting result was not good for the object and was not connected with restoration diligence.

Transferring the altar was connected with building a new structure as well as extending the altar in order to adopt it to the greater space. In the opinion

Ryc. 7. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół klasztorny oo. Bernardynów – posadzka, 1900 rok, 58 x 55 cm, tusz, papier, nr inw. MNK III-PL-831

Fig. 7. Zygmunt Hendel, Rzeszów – church at the monastery of the Observant – floor, 1900, 58 x 55 cm, ink, paper, ref. no. MNK III-PL-830

Ryc. 8. Zygmunt Hendel, Rzeszów – kościół klasztorny oo. Bernardynów – plan odnowienia, 1900 rok, 21,2 x 53 cm, technika rysunkowo-malarska, papier, nr inw. MNK III-PL-832

Fig. 8. Zygmunt Hendel, Rzeszów – Church at the monastery of the Observant – plan of restoration, 1900, 21.2 x 53 cm, painting and drawing, paper, ref. no. MNK III-PL-832

– pisze S. Juszcak – scena z płaskorzeźbą Wniebowzięcia Marii na naczółku w ramie arkadowej. Ponieważ otwór w licu ołtarza okazał się być za wysoki dołem [brak dokładnego wymiarowania – dopisek B.J.], przestrzeń wypełniono deską szerokości 30 cm, na której umieszczono przypadkowy ornament. Cokół naczółka ponad architrawem pokryto listwą z ornamentem secesyjnym z początku naszego wieku. Rama drewniana wokół centralnej płaskorzeźby alabastrowej o szerokości 23 cm wykonana została przerzeźbionym ornamentem liściastym z początku naszego wieku, a do dekoracji użyto starszych wykonaniem i stylem główek aniołków. Przykładem takiego myślenia kompilacyjnego są także inne elementy wtórnej dekoracji. Większość listew kryjących na odstępach także została wykonana i zamocowana później, zważywszy na fakt, że są to listwy opracowane na maszynach stolarskich i pochodzą z późniejszych dodatków, nawet gdy dla [harmonii] całości zostały pozłoczone. Podczas oglądu odwrocie ołtarza deski użyte do konstrukcji i płyciny odróżniają się od desek użytych do drewnianych płaskorzeźb. Podczas gdy deski konstrukcji w większości są wygładzone maszynowo, to deski na odwrocie płaskorzeźb w większości są rowkowane ręcznie dłutem lub heblem profilowanym” [14, s. 14-15].

Biorąc pod uwagę powyższe – jest faktem bezspornym, że ołtarz zyskał nową konstrukcję oraz posiada liczne uzupełnienia pochodzące z początków XX stulecia. Czy wszystkie te przekształcenia przypisać możemy Hendlowskiemu projektowi? Raczej mało prawdopodobne, biorąc pod uwagę, że od momentu jego działań konserwatorskich prowadzonych na przestrzeni lat 1901-1906 ołtarz jeszcze co najmniej dwukrotnie restaurowano (w 1913 r. oraz w latach 20. i 30. XX wieku). Trudno sobie bowiem wyobrazić, by ten tradycjonalista, gruntownie wykształcony architekt, konserwator zażytków pochodzący ze środowiska krakowskiego – był w stanie zaprojektować secesyjny ornament mający zdo-

of contemporary restorers, this task was performed rather carelessly. “The example will be – as written by S. Juszcak – the scene with a relief of the Assumption of Mary on the top of the arcade frame. As the hole in the face of the altar turned out to be deep pit [no precise measurement – comment: B.J], the space was filled with boards of 30 cm wide, on which, a casual ornament was located. The pedestal over the architrave was covered by the strip of the Art Nouveau ornament from the beginning of our century. The wooden frame around the central alabaster relief with the width of 23 cm was performed by the leaf ornament at the beginning of the century and decorations included angel heads which are older by the performance and style. The example of such compilation thinking are also other elements of secondary decoration. The majority of the slates covering the gaps, was also performed and mounted later, due to the fact that these are slates made on carpentry machines and they come from later additions, even though for the [harmony] of entirety, they were gilded. During the review of the back of the altar, the boards and panels used for the construction are different from the boards used for wooden reliefs. As the boards of the structure are smoothed by machine, the boards on the back of reliefs are grooved manually by a chisel or profiled plane” [14, p. 14-15].

Considering the aforementioned, it is undoubted that the altar obtained a new structure and it has various completions dating back to the beginnings of the 20th century. Are all these transformations due to the Hendel’s projects? It seems really probable, considering the fact that since the moment of restoration actions, performed in the years 1901-1906, the altar was at least twice restored (in 1913 and in the 1920s and the 1930s). It is difficult to imagine how this traditionalist, broadly educated architect, restorer of monuments, coming from Cracow environment – was able to design an Art Nouveau ornament which was to decorate an amazing

bić ten przeświety przykład manieryzmu z widocznymi śladami ornamentyki flamandzkiej.

Ciekawym projektem Hendla, potwierdzającym powyższe założenie, jest jeden z rysunków dotyczących przebudowy ołtarza wielkiego datowany na 1900 rok, o sygnaturze nr MNK III-PL-823. Jego zdawkowy opis nie przemyca informacji, którego z elementów ołtarza wielkiego miałby dotyczyć. Można jedynie z dużym prawdopodobieństwem założyć, że jest to niezrealizowany projekt złożonej ramy, mającej stanowić oprawę jednej z płaskorzeźbionych scen ołtarza wielkiego (być może sceny głównej). Projekt przedstawia ornament pasowy budowany na bazie kimationu jońskiego oraz dekoracyjnej rozety z liści akantu.

Nie jest to jedyny, jak nadmieniliśmy, projekt związany z przebudową najważniejszego elementu prezbiterium – ołtarza wielkiego. Kolejne projekty dotyczą mensy ołtarzowej. Mają one sygnatury: MNK III-PL-848 i 240. Stanowią one dowód na autorstwo Hendla, w tym konkretnym, do chwili obecnej nieprzypisanym mu przypadku. Udowadniają, że ingerencja tego architekta w wewnętrzny kształt bazyliki oo. Bernardynów w Rzeszowie była znacznie większa i zakrojona dużo szerzej, niż zwykle się uważa.

Następną grupą hendlowskich projektów są te, które dotyczą przebudowy posadzki i organizacji przestrzennej (wydzielenia) obszaru prezbiterium.

Jednym z ciekawszych jest projekt o sygnaturze MNK III-PL-821 – przedstawiający ażurową bramkę do balustrady wykonaną z metalu, oddzielającą prezbiterium od nawy.

W piwnicach klasztornych zachowało się jedno ze skrzydeł kutej bramki łączącej prawy i lewy rząd tralek balustrady. Zdemontowano ją najprawdopodobniej podczas dostosowywania prezbiterium do wymogów spełniających kryteria posoborowe, dotyczące gabarytów tej części bazyliki. Zachowany element jest dowodem zrealizowania odnalezionego projektu Zygmunta Hendla (propozycja z lewej strony). Prostota i symetria kompozycji dowodzą pełnej świadomości próby nawiązania przez architekta do późnorenansowej estetyki ołtarza wielkiego.

W związku z planowanym nadaniem świątyni, będącej sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej, rangi bazyliki mniejszej, co miało miejsce dnia 12 września 2008 [7, s. 8], przystąpiono do przekształcania obszaru prezbiterium kościoła według wytycznych posoborowych. Uczyniono to na przestrzeni lat 2007-2008. Pokłosiem tych ingerencji było powiększenie obszaru tej części kościoła, co jest aż nazbyt widoczne, gdy spojrzymy na kontrast pomiędzy starymi a nowymi płytkami posadzki (także z dużym prawdopodobieństwem wymienionej w czasie hendlowskiej restauracji – zob. ryc. 7). W tym także czasie przesunięto balustradę zaprojektowaną przez Hendla (zob. ryc. 8), co było logiczną konsekwencją przeróbek². Ona sama także uległa metamorfozie. Ślad po tych zmianach stanowi wspomniana już kuta, ażurowa bramka wykonana według projektu Z. Hendla³, obecnie przechowywana w piwnicach klasztornych.

example of mannerism with visible remains of Flemish ornamentals.

The interesting project by Hendel, confirming the aforementioned the assumption is one of the drawings regarding the rebuilding of the grand altar that dates back to 1900, with the reference number no. MNK III-PL-823. Its trite description does not provide information regarding the element of the grand altar that it may concern. It may be possibly assumed that this the unperformed project of the gilded frame, which was to constitute the frame of one of the relief carving scenes of the grand altar (may be the main scene). The project presents the strap ornament built on the basis of cymatium and the decorative rosette from the acanthus leaves.

It is not the only project connected with rebuilding of the most important element of the chancel – the grand altar. Other projects regard the altar mensa. They have the following reference numbers: MNK III-PL-848 and 240. They constitute a proof for authorship of Hendel, in this concrete situation, not connected with him. They confirm that the intervention of this architect in the internal shape of the basilica of the Observant in Rzeszów was much greater and to a greater extent than it used to be claimed.

Another group of Hendel's projects are those regarding the rebuilding the floor and spatial organisation (separation) of the chancel area.

One of the most interesting is the project with the reference number MNK III PL-821 – presenting the openwork gate for the balustrade performed from the metal, separating the chancel from the nave.

In the monastery cellars, one of the sides of the forged gate connecting the left and right row of balustrade banister remained. It was demounted, probably during the accommodation of the chancel to the requirements meeting the post-council criteria regarding the size of the this part of the basilica. This element is the proof to implement the Zygmunt Hendel's project (the proposal from the left). The simplicity and symmetry of the composition prove full awareness of the attempt made by the architect to refer to late Renaissance aesthetics of the grand altar.

As a result of the planned increase in the rank of the church which the sanctuary of Our Lady from Rzeszów, up to the basilica minor, which happened on 12 September 2008 [7, p. 8], the transformation of the chancel area was commenced according to the post-council requirements. It was made in the years 2007-2008. The result of those interventions was extending the area of this part of the church, which is visible when we look at the contrast between old and new floor plates (along with great probability of the Hendel's restoration – see fig. 7). In this time, the balustrade designed by Hendel was also transferred (see fig. 8) which was the logical consequence of rebuilding². It underwent metamorphosis. The remains after these changes constitute the aforementioned forged, openwork gate performed according to the Hendel's design³, now it is stored in the monastery's cellars.

Zachowane projekty autorstwa Hendla związane z restauracją zespołu oo. Bernardynów w Rzeszowie są dowodem szacunku konserwatora dla wartości zabytkowej. Stylowe uzupełnienia elementów wystroju wnętrza cechuje historyczne i autorskie podejście oraz harmonijna kreacja w doborze repertuaru środków wynikająca z podporządkowania się uznawanym walorom restaurowanego dzieła. Mogą one stanowić pokłosie i wypadkową ogromnej wiedzy oraz świadczyć o powściągliwości i pietyzmie charakteryzującym krakowską szkołę konserwatorską.

The remains of the designs by Hendel connected with restoration of the Observant Church in Rzeszów are the proof of the restorer's respect to the monumental value. Stylish completions of the elements of the internal side are featured historically and the author's attitude as well as harmonious creation in selecting the repertoire of means resulting from the subordination to the values of the restored element. They may constitute the result and outcome of great knowledge and may confirm the restraint and pietism that characterise the restoring school of Cracow.

LITERATURA

- [1] Bogdalski Cz.: *Pamiętnik kościoła i klasztoru OO. Bernardynów w Leżajsku*, Kraków 1929.
- [2] Fischinger A., Krukowski P.: *Kościół Bernardynów w Rzeszowie*, [w:] *Studia renesansowe*, t. 3, 1963.
- [3] Gosztyła M., Jagieła B.: *Reprezentatywne zabytki kultury materialnej Podkarpacia*, Jarosław 2004.
- [4] Hendel Z., Kopera F.: *Kościół św. Idziego*, „Biblioteka Krakowska”, 1905, 29.
- [5] Hendel Z., Kopera F.: *Resztki murów romańskich w kościele św. Jana w Krakowie*, „Rocznik Krakowski”, 1907, T. 9.
- [6] *Kronika Klasztoru OO. Bernardynów*, 1862.
- [7] Kurowska E., Tokarski W.P. OFM: *Bazylika Ojców Bernardynów w Rzeszowie. Przewodnik*, Rzeszów 2009.
- [8] Laskowski A.: *Pałac Klobassy w Skołyszynie – niespełniony sen naftowego magnata*, [w:] *Dwór polski. Zjawisko historyczne i kulturowe*, Warszawa 2000.
- [9] Łuszczkiewicz W.: *Klasztor leżajski i jego dzieła sztuki. Wrażenia z podróży*, Kraków 1895.
- [10] Malczewski J.: *Dzieje Rzeszowa do 1914 roku*, Rzeszów 1985.
- [11] *Pierwsze Sprawozdanie CK Szkoły Przemysłowej we Lwowie za rok szkolny 1892/93 (z rysunkami gmachu szkolnego)*, Lwów 1893.
- [12] Stępień P.M.: *Hendel Zygmunt*, [w:] *Polski słownik biograficzny konserwatorów zabytków*, red. H. Kondziela, H. Krzyżanowska, z. 2, Wyd. Poznańskie, Poznań 2006.
- [13] Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Rzeszowie: *Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, Kościół OO. Bernardynów w Rzeszowie*, opr. J. Malczewski, 10.01.93, zał. nr 1.
- [14] Zbiory Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Rzeszowie: *Dokumentacja Konserwatorska, Rzeszów – ołtarz główny kościoła OO. Bernardynów w Rzeszowie*, opr. S. Juszcak, Rzeszów 1996.

¹ Przeprowadzono je w II poł. lat 90. ubiegłego stulecia.

² Rozmowa B. Jagieły z Wiktorem P. Tokarskim OFM z dnia 28.08.2013 roku.

³ Projekt reprodukowany powyżej.

Streszczenie

Celem opracowania jest omówienie koncepcji restauracji ołtarza wielkiego w zespole oo. Bernardynów w Rzeszowie autorstwa krakowskiego architekta Zygmunta Hendla. Pogłębiona analiza konceptu konserwatorskiego z I dekady XX wieku przeprowadzona została w oparciu o dokumentację projektową pochodzącą ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie. Badania archiwalne i terenowe pozwoliły poszerzyć wiedzę, tak w zakresie historii omawianego zabytku, jak i historii konserwacji zabytków na ziemiach Galicji w okresie autonomii. Odnaleziona dokumentacja pozwoliła przybliżyć rozwiązania konserwatorskie przyjmowane w Galicji z końcem XIX i początkiem XX wieku.

Abstract

The aim of the work is to discuss the concept of restoring the grand altar in the complex of Friars Minor of Observant in Rzeszów by the architect of Cracow Zygmunt Hendel. The in-depth characteristics of restoring projects from the first decade of the 19th century was performed on the basis of the project documentation coming from the resources of the National Museum in Cracow. Archive and field studies allowed to deepen knowledge of both the history of the discussed monument and the history and development of restoring monuments in the area of Galicia in the period of autonomy. The given documentation allowed to bring the assumed restoration solutions closer in Galicia at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century.